

NOVRUZ BAYRAMI: ƏVVƏL VƏ İNDİ

Novruz bayramı ilə bağlı olan adətlər şəhər yerlərində demək olar ki, unudulmaq üzrədir. Keçmiş ənənələrə bağlılıq itir, dünya qloballaşır və Azərbaycan insanı da buna ayaq uydurmağa çalışır.

AYGÜN ƏZİZ
aygunaziz@kaspi.az

Bu gün Azərbaycanda Novruz bayramıdır. Novruz - baharın gəlişini, təbiətin oyanışını, yeni ilin başlanğıcını simvolizə edən ən qədim bayramlardan biridir. Həm də digərlərindən seçilən, insana ümid, motivasiya verən, gələcəyə olan inamını artıran, milli kimliyini xatırladan ən önəmli bayramlardır.

Lakin xüsusilə, şəhərləşmə prosesi Novruzun bəzi adətlərini unutturur. Bəs hansı adətlər unudulub, yaxud unudulmaq üzrədir? Novruz əvvəl necə qeyd edilirdi, indi necə?

“YUMURTA BOYAYIR, NOXUD, BUĞDA QOVURURAM”

Evdar qadın Fərqanə Şəbiyeva bəzədiyi Novruz süfrəsində adətləri yaşatmağa çalışır. Çünki bu, ona ailəsindən asılanıb. Hətta atasının ona verdiyi kiril hərfləri ilə yazılan “Novruz” kitabını saxlayır, unutmamaq üçün hər il o kitaba baxır, adətləri yerinə yetirməyə çalışır.

Deyir ki, hər dəfə bayram süfrəsində mütləq yeddi növ nemət olmalıdır: “Bizim ailədə sonuncu çərşənbə Novruz bayramından seçilmir. Həmin günlər çox şən, əsl toy-bayram ab-havasında olur: “Süfrəmdə mütləq səməni olur. Ümumiyyətlə, süfrəyə adları “s” hərfi ilə başlayan yeddi nemət düzürəm. Bura sumax, sirkə, süd, səməni, su, səbz, sünbül daxildir. Şəkərbura, paxlava, qoğal olmadan Novruz bayramını təsəvvür etmirəm. Mütləq yumurta boyayır, noxud, buğda qovururam”.

“AXŞAM OD, SƏHƏR SU ÜZƏRİNDƏN TULLANARDIQ”

Həmsöhbətimiz deyir ki, kənddə olanda çərşənbədən bir gün sonra səhər vaxtı bulaq başına gedərdilər: “Hava işıqlanmadan bulaq başına gedər, suyun üzərindən tullanardıq. Çərşənbə axşamı od üzərindən, çərşənbə günü isə axar su üzərinə ağırlığımızı tökərdik. İndi şəhərdə bunu etmirik, getməyə yer yoxdur. Yadımdadır, anam saçımızın ucundan kəsər, xəstəlikləriniz bununla getsin deyər, axar suya atardı”.

AĞDAMDA QALANAN BÖYÜK TONQALLAR

Azərbaycan Mətbuat Şurasının sədri Rəşad Məcid deyir ki,

Rəşad Məcid

Novruz bayramında böyük tonqallar qalanar, uşaq, qadın, kişi - hamı o tonqalın ətrafına toplaşardı: “Novruz bayramı xalqımızın min ildən bəri gələn milli bayramıdır, ilin təzələnməsi, təbiətin dəyişməsidir. Təbiətin dəyişməsi eyni zamanda ruhun, insan qəlbinin, şövqünün təzələnməsi ilə müşayiət olunur. Uşaqlığım Ağdamda bir nömrəli məktəbin yanında dörd mərtəbəli binada keçib. Yadımdadır ki, o illərdə binamızın yanında Ceyran bağı var idi. Orada çərşənbə axşamları və Novruz bayramında böyük tonqallar qalanardı. Böyük, uşaq, qadın, kişi - hamı heyrtlə tonqal ətrafına toplaşar, “ağırlığım bu tonqalda” deyib tullanardı”.

“HƏVƏSLƏ TORBAMIZIN QAYTARILMASINI GÖZLƏYƏRDİK”

Novruz deyəndə ağıla gələn ən maraqlı adətlərdən biri papaqatdır. Bu adət də artıq unudulmaq üzrədir. Çünki nadir hallarda qonşu qapını açar, papağı götürür. İndi “qapını açma, papaqdır” sözləri daha çox eşidilir. Açıqda isə, papağa pul qoyurlar.

R.Məcid deyir ki, bu mərasim uşaqlar üçün çox maraqlı idi: “Bizim evə də torba atırdılar, içini şirniyyat, qoz-fındıqla doldurardıq. Biz özümüz də qonşulara torba atar, həvəslə qaytarılmasını gözləyərdik. Ən maraqlısı isə yumurta boyamaq və yarısdırmaq idi. Yumurtanı soğan qabığı ilə qırmızıya boyayardılar, heyrtlə ona baxardım. Yumurta döyüşdürmək prosesi isə bir yarışa çevrilirdi”.

“UŞAQ QAPI PUSUR, EV SAHİBİ GÖRÜB ONU ACILAYIR...”

Folklorşünas alim Elxan Yurdoğlu deyir ki, Novruz bayramı ilə bağlı olan adətlər şəhər yerlərində demək olar ki, unudulmaq üzrədir: “Kənd

yerlərində isə adətlər mümkün dərəcədə qorunub saxlanılır. Unudulma səbəblərindən biri insanların həddən artıq pragmatik olmasıdır. Şəhər həyatı və müasir texnologiyalar insanların ənənəvi bayramları qeyd etməsinə təsir edir. İnsanlar kənd təsərrüfatına və təbiətə bağlı həyat tərzindən uzaqlaşdığı üçün bəzi adətlər zamanla yaddan çıxır. Üstəlik, onların texnoloji avadanlıqlara yönəlməsi inanc sisteminə təcridən təsir edib. Məsələn, vaxtilə qapı pusmaq kifayət qədər maraqlı hesab olunurdu və insanlar arzu tutub qapı pusurdu. Artıq bu nəinki şəhər, kənd yerlərində də sıradan çıxıb. Çünki əksəriyyət bunu normal qəbul etmir. Özüm şahidi olmuşam ki, uşaq qapı pusur, ev sahibi görüb onu acılayır.

Yaxud uşaqlar qapıya torba atır, qapını açmırlar. Bu adətlər yavaş-yavaş sıradan çıxmağa başlayır”.

“Keçmiş ənənələrə bağlılıq itir”

Mütəxəssis deyir ki, keçmiş ənənələrə bağlılıq itir, dünya qloballaşır və Azərbaycan insanı da buna ayaq uydurmağa çalışır: “Novruzdan əvvəl ilaxır çərşənbənin sabahı günəş doğmadan insanlar bulaq başına gedər, su götürər, evin künc-bucağına, həyət-bacaya, mal-qaranın olduğu yerə səpirdilər. Bunun mənası yenilik, təmizlik, yeni həyata qədəm qoymaq idi. Bu adət artıq yoxdur. İnsanlar mifə inanmır, keçmiş ənənələrə bağlılıq itir, öz dəyərlərindən uzaqlaşır. Məsələn, axır çərşənbədəki Novruz tonqalının küllünü insanlar həyətdəki ağacların dibinə tökərdilər. Yəni od külə çevrilsə belə, yenidən həyat verirdi. Bunlar indi yoxdur. Tonqalların da ətrafında nadir hallarda böyükələr olar”.

GƏLİNƏ GEDƏN NOVRUZ PAYI

Həmsöhbətimiz deyir ki, ən maraqlı adətlərdən biri valideynlərin öz qızı gəlin köçübsə, evinə Novruz payı göndərmək idi: “Məsələn, ananın 70 yaşı var. Hər il bayram günü tonqal qalanana kimi ata evindən onun payı gəlir. Düzdür, valideynləri, iki qardaşı, bacıları dünyadan köçüb, amma buna baxmayaraq, o evdə olan dayım uşaqları ananın payını götürirlər. Çünki ataları bunu edərdi. Bunlar müasir dövrdə yoxdur. Məsələn, biz kosa, keçəli ancaq müəyyən tədbirlərdə görürük. Amma bunun ənənəsi var idi”.

Elxan Yurdoğlu